

PRZESTĘPSTWO: PROBLEMATYKA RELACJI PRZESTĘPSTWA A WYKROCZENIA

Ivanov Ihor

Winnicki Narodowy Uniwersytet Techniczny
doktorant Otwartego Międzynarodowego Uniwersytetu
Rozwój Człowieka "Ukraina"
zpavtotrance@gmail.com

Adnotacja. W artykule rozpatrzono treść prawną dotyczącą relacji pomiędzy przestępstwem a wykroczeniem zgodnie ze współczesną doktryną prawną. Uzasadnia się, iż zamiana pojęć "przestępstwo administracyjne" oraz "odpowiedzialność administracyjna" na "przestępstwo publiczne" i "odpowiedzialność publiczna" ma spore teoretyczne i praktyczne znaczenie. Przeanalizowano pojęcie wykroczenia karnego oraz zaznaczono, iż niedorzecznym jest zwiększenie listy czynności za które odpowiedzialny ma ponosić karę. Zaproponowano algorytm działań w zakresie przestrzegania wektora humanizacji kary za popełnione przestępstwa. Wyciągnięto wnioski co do konieczności opracowania Ustawy o podstawach ustawodawstwa i w ten sposób określono podstawy do dalszego rozwoju ustawodawstwa zgodnie ze zmianami mającymi miejsce w społeczeństwie.

Słowa kluczowe: wykroczenie administracyjne, delikt, przestępstwo, wykroczenie publiczne, odpowiedzialność prawna.

DELINQUENCY THE PROBLEM OF INTERRELATION OF OFFENSE AND CRIME

Abstract. In the article legal maintenance and correlation of misconduct and crime are considered in obedience to a modern legal doctrine. Grounded, that replacement of terms "administrative crime" and "administrative responsibility" on "public offence" and "public responsibility" have large both theoretical and practical value. The concept of criminal misconduct is considered and it is marked pointlessness of increase of list of acts, for that a person, that accomplished them, will carry punishment. The algorithm of actions is offered in relation to the observance of vector of humanizing of punishment for the feasant of offence. Drawn conclusion about the necessity of creation of Law on bases of legislation and a background is thus certain of further development of legislation in accordance with changes that take place in society.

Key words: administrative misconduct, delict, crime, offence, public misconduct, legal responsibility.

ПРАВОПОРУШЕННЯ: ПРОБЛЕМА СПІВІДНОШЕННЯ ПРОСТУПКУ ТА ЗЛОЧИНУ

Анотація. У статті розглянуто юридичний зміст та співвідношення проступку та злочину згідно сучасної правової доктрини. Обґрунтовується, що заміна термінів «адміністративне правопорушення» та «адміністративна відповідальність» на «публічне правопорушення» та «публічна відповідальність» має велике як теоретичне, так і практичне значення. Розглянуто поняття кримінального проступку та наголошено на недоцільності збільшення переліку діянь, за які особа, що їх учинила, буде нести покарання. Запропоновано алгоритм дій щодо дотримання вектору гуманізації покарання за вчинення правопорушення. Зроблено висновки про необхідність створення Закону про основи законодавства і таким чином визначено основу для подальшого розвитку законодавства відповідно до змін, що відбуваються в суспільстві.

Ключові слова: адміністративний проступок, делікт, злочин, правопорушення, публічний проступок, юридична відповідальність.

Постановка проблеми. Види правопорушень розрізняються між собою за ступенем суспільної небезпечності, за об'єктами посягання, за суб'єктами, за поширеністю, за ознаками об'єктивної і суб'єктивної сторін, а також за процедурами їхнього розгляду. За ступенем суспільної небезпечності правопорушення поділяються на злочини і проступки.

Заміна терміну «проступок» «адміністративним правопорушенням» в радянській правовій сім'ї, їхня тотожність, на думку правознавців, створили умови для викривлення дійсної суті понять «делікт» та «деліктологія», появи термінологічних поєднань, які порушують аксіоматичні приписи теорії права. Вільні трактування зарубіжних наукових праць і нормативних актів дали змогу науковцям пострадянського простору ввести в науковий обіг поняття кримінального проступку як складового елементу злочину без пояснень, чим вони відрізняються від поняття «правопорушення» (делікт), яке поділяється за ступенями завданої шкоди на злочин і проступок.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання адміністративної делікатності та адміністративної відповідальності досліджувалися в працях В. Б. Авер'янова, Н. О. Армаш, Д. М. Бахраха, Ю. П. Битяка, С. М. Братуся, І. П. Голосніченка, Л. В. Ковалю, А. Т. Комзюка, В. М. Кудрявцева, Д. М. Лук'яня, С. В. Петкова, С. Г. Стеценка, Ю. С. Шемшученка, та багатьох інших.

Формування цілей статті. Метою статті є здійснення науково-теоретичного аналізу співвідношення проступку та злочину.

Виклад основного матеріалу. Публічні правовідносини в державі є визначальними для самого її існування. Безумовно, іноді трапляються випадки порушення налагодженого механізму взаємодії різних суб'єктів – учиняються публічні проступки. І тоді постає необхідність примусового повернення відносин у правове русло та покарання винних у створених інцидентах. Теорія адміністративного права ставить своїм завданням визначити правову природу публічних проступків, суб'єктний склад та їхнє співвідношення з іншими видами правопорушень.

Заміна термінів «адміністративне правопорушення» та «адміністративна відповідальність» на «публічне правопорушення» та «публічна відповідальність» має велике як теоретичне, так і практичне значення. Основою адміністративної діяльності органів публічної влади щодо притягнення винних до відповідальності за проступки має стати нині діючий Кодекс України про адміністративні правопорушення (*Науково-практичний коментар 2012. 1246 с.*). Водночас, закон тільки тоді буде дієвим, коли в ньому будуть присутні всі складові правової норми: гіпотеза як правило поведінки; диспозиція – порушення цього правила; санкція – покарання за порушення.

Невичерпним джерелом права є римське цивільне право, яке містить як норми публічного, так і норми приватного права. Галузевий, підгалузевий поділ радянського права має відійти в минуле як такий, що не витримав перевірки часом. На нашу думку, слід брати приклад з правової науки Франції, де право поділяється на публічне і приватне. Водночас кодекси повинні регулювати не галузі (підгалузі) права, а сфери суспільного життя.

«Делікт (лат. *delictum* – провина, проступок) – правопорушення, тобто незаконна дія, проступок, злочин. У римському праві – заподіяння шкоди іншій особі, її сім'ї або майну, порушення правового припису або заборони» (*Юридична енциклопедія... 1999, с. 55*). Учинити правопорушення означає «переступити» право. М. Малейн зазначає: «Кожне окреме правопорушення, як явище реальної дійсності, є конкретним: воно вчиняється конкретною особою, в певному місці та у певний час, суперечить чинній правовій нормі, характеризується точно визначеними ознаками». Науковець дає власне визначення правопорушення: «Правопорушення – це свідомий вольовий акт суспільно небезпечної протиправної поведінки» (*Малеин Н.С., 1985. 192 с.*).

О. Скакун пропонує таке визначення: «делікт – це правопорушення, що тягне за собою відповідальність особи, яка вчинила його». «Делікт – правопорушення, тобто незаконна дія, проступок, злочин. Залежно від норм, які порушено, розрізняють делікти: цивільно-правові (заподіяння шкоди майну громадянина або установі, заподіяння шкоди особі та ін.); адміністративно-правові (порушення правил дорожнього руху, дрібне хуліганство та ін.); трудові (порушення трудового законодавства); дисциплінарні (прогул, запізнення на роботу тощо); кримінально-правові (хуліганство, вбивство, інші злочини)» (*Скакун О.Ф., 2001. 420 с.*)

Поняття «делікт» В. Маковій розглядає у широкому й вузькому розумінні. У широкому розумінні деліктом визначається будь-яка недозволена дія, правопорушення, що має наслідком застосування покарання до особи, яка його вчинила. Делікти за сферою їхнього виникнення поділяються на публічно-правові й приватноправові, серед яких виділяють цивільно-правові правопорушення (*Маковій В.П. 2011, с. 319*).

Ми погоджуємось з В. Кириченко та О. Куракіним, які зазначають, що делікт – це діяння, що суперечить вимогам чинного законодавства, тобто правопорушення. Делікт завдає шкоди охоронюваним законом цінностям, інтересам фізичної або юридичної особи, суспільним або державним інтересам. Особа, яка вчинила делікт, у передбачених законом випадках притягується до юридичної відповідальності (*Кириченко В.М., Куракін О.М. 2010. 264 с.*). Для наукових і практичних цілей створені різні класифікації деліктів (*Петков С. В., Армаш Н. А., Соболь Є. Ю. 2016, 112 с.*). Види правопорушень розрізняються між собою за ступенем суспільної небезпечності, за об'єктами посягання, за суб'єктами, за поширеністю, за ознаками об'єктивної і суб'єктивної сторін, а також за процедурами їхнього розгляду. За ступенем суспільної небезпечності правопорушення поділяються на злочини і проступки.

Цікавим є факт наявності в англосаксонській правовій сім'ї, де правопорушення (*crime*) не має настільки чіткого розмежування, як у континентальній правовій сім'ї, за ступенем суспільної небезпечності, особливої категорії незначних правопорушень – проступків, які мають назву місдемінор (англ. *misdemeanour* – проступок від *mis...* – префікс із значенням неправильності і *demeanour* – поведінка). У системі англо-американського права це категорія найменш небезпечних правопорушень. Відповідальність за місдемінор часто обмежується штрафом або короткостроковим ув'язненням. Тоді як інша категорія правопорушень – фелонія (англ. *felony*, старофранц. *felonie* – зрада, злочин від пізньюлат. *fello* – лиха людина, зрадник, бунтівник, з франкської *fillo*, *filljo* – той,

хто б'є, січе, шмагає) поділяється на три види: небезпечний злочин першого ступеня; небезпечний злочин другого ступеня; небезпечний злочин третього ступеня, а Кримінальний кодекс штату Нью-Йорк (§ 55.05) поділяє фелонію (за строком покарання) на п'ять груп (класів): А – довічне ув'язнення або смертна кара; Б – позбавлення волі на строк до 25 років; С – позбавлення волі на строк до 15 років; D – позбавлення волі на строк до 7 років; E – позбавлення волі на строк від 1 до 4 років (*Юридична енциклопедія, 1999б с. 263*). У ряді країн як романо-германської, так і англо-саксонської правових сімей правопорушення не поділяються на злочини та проступки.

Це приводить до певного нерозуміння з боку наших дослідників кримінального та адміністративного права зарубіжних країн. Заміна терміна «проступок» терміном «адміністративне правопорушення» в радянській правовій сім'ї, їхня тотожність, на думку правознавців, також створили умови для викривлення дійсної суті понять «делікт» та «деліктологія», появи термінологічних поєднань, які порушують аксіоматичні приписи теорії права [8]. Неправильні та вільні переклади і трактування зарубіжних наукових праць і нормативних актів дали змогу науковцям пострадянського простору ввести в науковий обіг поняття кримінального проступку як складового елементу кримінального злочину без пояснень, чим вони відрізняються від дослідженого з давніх часів поняття «правопорушення» (делікт), яке поділяється за ступенями завданої шкоди на злочин і проступок.

Злочином є передбачене Кримінальним кодексом України суспільно небезпечне винне діяння (дія або бездіяльність), учинене суб'єктом злочину. Не є злочином дія або бездіяльність, яка хоча формально і містить ознаки будь-якого діяння, передбаченого цим Кодексом, але через малозначність не становить суспільної небезпеки, тобто не заподіяла і не могла заподіяти істотної шкоди фізичній чи юридичній особі, суспільству або державі (*Кримінальний кодекс України 2001, Ст. 131.*). Ознаки злочину: 1) це діяння, вчинене суб'єктом злочину; 2) воно є винним; 3) це діяння є суспільно небезпечним; 4) відповідне діяння передбачене чинним КК України. Останнє, крім того, має на увазі, що обов'язковою ознакою поняття злочину є також; 5) кримінальна караність. Відсутність хоча б однієї із цих ознак вказує на відсутність злочину.

Сьогодні у Кримінальному процесуальному кодексі України вводиться поняття кримінального проступку. Проте визначення його ані в цьому документі, ані в Кримінальному кодексі України ще не надано. У ньому лише визначено необхідність градації злочинів за ступенем їхньої суспільної небезпеки. Учені висловлюють ряд думок з приводу того, яким чином привести наше законодавство у відповідність до світових стандартів. У цій діяльності в суспільній формулі головним має бути дотримання вектору гуманізації покарання за вчинення правопорушення.

Отже в жодному разі не слід збільшувати переліку діянь, за які особа, що їх учинила, буде нести покарання. Тобто алгоритм дій має такий вигляд: 1. Усі проступки, які містились в інших нормативних актах, а саме: Митному кодексі України, КУпАП, Податковому кодексі України, КЗпП України – в жодному разі не переходять до антизлочинного законодавства. 2. Проводиться реєстр норм Кримінального кодексу України, і ті норми, частини норм, які можуть бути віднесені до проступків, або виділяються в окрему главу чи підрозділ кодексу, або

зазнають змін безпосередньо всередині статей, а до Загальної частини додається стаття з визначенням проступку в кримінальному законодавстві.

За ступенем суспільної небезпеки правопорушення поділяється на злочин і проступок. Як злочин, так і проступок можуть учинитись особою під час діяльності в будь-якій сфері. У сучасній теорії права саме суспільна небезпека вважається основним критерієм розмежування проступків і злочинів. Вона означає, що діяння шкідливе для суспільства, що воно спричиняє або створює загрозу заподіяння такої шкоди суспільним відносинам

Проступки відрізняються від злочинів меншим ступенем суспільної небезпечності. Проступки – це незначні правопорушення, що завдають шкоди особі, суспільству і є підставою для притягнення особи, яка вчинила проступок, до передбаченої законом відповідальності. Якщо суспільно небезпечне діяння не заборонене кримінальним законом, воно злочином не визнається. Якщо діяння має всі ознаки, перелічені в кримінальному законодавстві, але не має підвищеного ступеня суспільної небезпечності, воно також не може бути визнане злочином. Якщо таке діяння в законодавстві визначається як проступок, в такому разі особа має нести за нього відповідальність. Для особи, яка вчинила злочин і притягнена до відповідальності, законом як наслідок цього передбачена судимість, тоді як притягнення особи до відповідальності за проступок не передбачає судимості (*Кузнецова Н.Ф. 2003, с. 425*).

Одночасно існує погляд щодо наявності проступків такої ознаки як шкідливість, а якщо соціальна шкідливість правопорушення досягає рівня суспільної небезпеки, то воно є злочином (*Васильев Э.А., 2007. с. 2*). Даючи визначення, наголосимо, що приєднання до дефініцій «проступок» або «злочин» якихось означень, наприклад, «публічний» або «кримінальний» нічого не змінює і не пояснює. Але наразі це доводиться робити свідомо для усунення нерозуміння і неправдивих трактувань. Прикрі помилки закралась у теоретичні праці і законодавство через неправильний переклад, незбіг в етапах розвитку права тощо.

Висновки. З урахуванням вищевикладеного, слід зробити висновок, що аналізуючи суспільні механізми регулювання суспільно-правових відносин, виражених у нормах законів, потрібно спиратись на перевірені часом постулати теорії права, використовувати правильну термінологію, а це усуне можливість перекручувань і трактувань. Також має бути створено Закон про основи законодавства і таким чином визначено основу для подальшого розвитку законодавства відповідно до змін, що відбуваються в суспільстві; мають бути усунуті, виведені за межі злочину дії, які вчиняються в різних сферах суспільного життя і можуть розглядатись як проступки. Це дасть можливість формування сучасного законодавства, що регулюватиме публічно-правові відносини відповідно до сучасних світових стандартів та конституційних положень.

Окрім цього, норми і низка різних підзаконних актів під час кодифікації знайдуть своє місце в законодавстві, що спростить їхнє застосування. У сукупності (завдяки означеному підходу) до публічного права ми досягнемо таких цілей: гуманізації правової системи, відповідності законодавства положенням конституції України, відповідності законодавства сутності громадянського права. Простота і зрозумілість законів для громадян свідчатиме про демократизацію суспільства.

Література:

1. Науково-практичний коментар Кодексу України про адміністративні правопорушення; за заг. ред. С.В. Петкова та С.М. Морозова. К.: «Центр учбової літератури», 2012. 1246 с.
2. Юридична енциклопедія: в 2 т. / [редкол.: Ю.С. Шемшученко (голова редкол.) та ін.]. К.: Укр. енцикл., 1999. Т. 2. 744 с.
3. Малєин Н.С. Правонарушение: понятие, причины, ответственность / Н.С. Малєин. М.: Юрид. лит., 1985. 192 с.
4. Скакун О.Ф. Теорія держави і права: підручник. Харків: Консум, 2001. 420 с.
5. Маковій В.П. Взаємне поглинання сутнісних теорій делікту у міжнародному приватному праві. Юридичний вісник Причорномор'я. 2011. № 1 (1). С. 318–323.
6. Кириченко В.М., Куракін О.М. Теорія держави і права: модульний курс: навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2010. 264 с.
7. Адміністративно-правова реформа в Україні / С. В. Петков, Н. А. Армаш, Є. Ю. Соболев; за заг. ред. С. В. Петкова. К.: КНТ, 2016. 112 с.
8. Петков С. В. Теорія адміністративного права: навчальний посібник. К.: КНТ, 2014. 304 с.
9. Кримінальний кодекс України. Відомості Верховної Ради. 2001. № 25–26. Ст. 131.
10. Кузнецова Н.Ф. Преступление и преступность. Избр. труды. СПб.: Юридический центр-Пресс, 2003. 834 с.
11. Васильев Э.А. Общие черты административного правонарушения и преступления. Административное право и процесс. 2007. № 1. С. 2–9.